Kemény István

Célszerű romok

aki kérdez: Hegyi Katalin

Célszerű romok

Egy szép napon, mikor egy régi fénykép,
egy fél pár kesztyű
vagy más kacat miatt, nem is tudom,
de a régi önmagammal
szembesültem már megint,
hogy milyen buta voltam, és szívtelen,
és bár a helyzet nem túl sokat változott,
valami csoda folytán mégis vannak
gyerekeim, múltam, sőt, gerincem,
egyszóval, hogy ma mennyivel boldogabb vagyok,
és váratlanul
és ennek ellenére
és e pillanatban
és vigasztalhatatlanul
a régi önmagamat kezdtem el siratni,
mert mégiscsak elárultam őt,
és luxus minden, ami azóta lettem,
mert megváltozni öngyilkosság...
ez jutott eszembe egy szép napon.
Szép nap pedig azért volt ez,
mert váratlanul
és ennek ellenére
és e pillanatban
estéje is lett neki,
és a nagy sötétben a belgák,
igen, a belgák jutottak eszembe,
akik nemrégiben egy alkalommal
- így mondja a fáma - nagy jólétükkel nem bírván
már mit kezdeni, gondoltak egyet,
és kivilágították az autópályáikat.
A kis Belgium sokáig úszott
fényben éjszakánként,
még akkoriban is, amikor már

réges rég hanyatlott és szegényedett,
mikor már öreg és magányos volt Belgium.

Megálltam ebben a csúfondáros
fényben, ahol ébren nem jártam soha
sem azelőtt, sem azután.

Az első érzés a szánalom volt
– mégiscsak gaz nőtt ki Belgiumból –,
a második lett a kíváncsiság, hogy
minek is éltem fénykorában,
a harmadik, hogy pusztuljon,
ami menthetetlen –
és a negyedik volt menteni
a menthetőt.
Itt állok most tehát,
és tudom, amit tudok:
fölösleges fények nincsenek,
és célszerűek a romok.
Kétszer kettő pedig négy.
Ha sosem mondom el - elfelejtik,
ha túl sokszor mondom - nem hiszik el.
És gúnyolódni tilos.

2005. december – 2006. január

H. K.: Célszerű romok című versed, ha nem is érte el azt a népszerűséget, mint az *Egy nap élet*, nagyon ismert és szerethető szöveg. Sikergyanús, ha úgy tetszik. Szerintem kivételes tehetséged van arra, hogy fajsúlyos témákat könnyen befogadhatóan fogalmazz meg. Az olvasó lelkesen adja át magát a szövegnek, élvezettel csodálkozik rá az epikus betétre (Belgium autópályáinak kivilágítására), s amikor sokadjára olvassa, szinte már kívülről tudja, akkor tárulnak fel előtte a titkok, melyek megfejtésre várnak.

Lehet, hogy nincs igazam, de úgy gondolom, hogy ha Bartis Attilával folytatott beszélgetésedben Elias Canetti nyomán „konzervatív anarchistaként" határozod meg magad, akkor ez a vers ennek az önmeghatározásnak költői kifejeződése. „A konzervatív anarchista olyan anarchista, aki nem tud, de nem is akar megszabadulni a múlttól, és egyben olyan konzervatív, aki nem hajlandó kiöregedni a világból. Ha egy k. a. valamit eltűnni lát, így szól: egy pillanat, előbb mutassanak

nekem jobbat. Rossz hagyományt gyengít, jó hagyományt erősít. De az erős és jó hagyományt vígan kineveti, mert tudja, hogy ezzel javítja." (*Amiről lehet*, 46. l.) Ez elfogadható, vagy tévútra visz?

A Kétszerkettő című aforizmádat a vers végén megismétled. S kiegészíted egy mondattal: „És gúnyolodni tilos!" Miért volt erre szükség?

K. I.: Belgium, Brüsszel: Európa mai szimbólumai. Igen, bevallom, a túlcivilizált Európa és a széteső klasszikus európai civilizáció jelképének szántam a kivilágított belgiumi autópályákat. Annak ellenére, hogy a szimbolizmus már akkor kimenőben volt a divatból, amikor még gáz-lámpákkal világították Európát. De miért is ne használjunk tizenkilencedik századi formákat: szimbólumot, sőt, allegóriát? Azért, mert ezt tiltja a huszadik századi irodalmi közmegegyezés? A klasszikus európai kultúra 21. századi szétesésében – de mondjunk inkább totális átrendező-dést – van jó is. Például az, hogy írásban újra bármit megtehetek. A 21. században minden költői eszköz megengedett. Nem kell már modernnek lenni, mint négyszáz év óta folyton.

Ebben a versben (sőt, általában a verseimben) mindent komolyan gondolok. De az iróniát is. Most, hogy kicsit gondolkoztam ezen a 15 éves versen, úgy látom, hogy az irónián is ironizál.

Sokáig szerettem azt az iróniát, amiben felnevelt a családom, Budapest, Magyarország. Megtanultam ironizálni, érteni az iróniát. Fordítva beszélni, fanyarul, viccesen. Mindenre rávágni egy negatív választ, lehető-leg jó ütőset, de ha ilyen nem jut eszembe, akkor is mindig a legrosszabb eshetőséget választani. Miért? Mert ez otthonos. A negativizmus közösséget teremt. Sorstársakká tesz másokkal. Sok kedves emlékem van családtagjaimról, barátaimról, vagy a sarki boltból, ahogy egyszer csak előáll egy probléma, és valaki már mondja is a legrosszabb verziót. És máris létrejön egy sorsközösség: a többiek összevigyorognak, értik egy-mást, és erőt merítenek a közösből. Szóval az irónia hozzásegít a túléléshez, a jég hátán is megéléshez. Kicsiben és nagyban is. Hétköznapokban, vagy olykor még a legnagyobb megpróbáltatások idején is. Ilyeneket gondoltam az iróniáról. És 1990 után, amikor kinyílt a világ, azt hittem, ez az iróniaképesség nemzeti kincse Magyarországnak, nekünk, magyaroknak. Mi ezt fogjuk adni a szabad világnak: az (ön)irónia fanyar életerejét. Jó tíz évig még azt gondoltam, menni is fog. Pedig pár év után már jöttek a fejcsóváló nyugatiak, hogy „ti magyarok olyan negatívak vagytok", de én ettől kicsit mindig megsértődtem, és vártam tovább, hogy a mi derék iróniánk előbb-utóbb meghozza a maga gyümölcseit: na

majd meglátjátok! Nagyjából az ezredforduló táján kezdtem úgy érezni, hogy nem hozta meg. Nem érte meg a negativizmus, mert többet vitt a lelkem-ből/lelkünkből, mint amennyit hozott. Elkezdtem magamat és magyar honfitársaimat nem fanyarnak, hanem keserűnek látni, betegesen boldog-talannak, extrém mód gyűlölködőnek, cinikusnak, indokolatlanul, kény-szeresen, önigazolóan gúnyolódónak. És az önsorsrontásban önazonos-nak. A *Célszerű romok* már ebből az időből való. Ezért és hasonlókért tilos a gúnyolódás.

Az ezredforduló óta is eltelt húsz év. Vannak jelek arra, hogy lassan kivesznek azok, akik az iróniát értik, a nyelvét beszélik. Vagy ha nem is vesznek ki, kétszer is meggondolják, hogy megszólaljanak-e rajta, mert ironikus megjegyzésekért egyre könnyebben találhatja magát az ember bíróságon. Iróniáját véres komolyan veszik, és elhalványul minden árnyalat a direkt értelmezés mellett, és minden más értelmezést megtilt, büntet, maga alá gyömöszöl valamilyen naprakész forradalmi vagy ellenforradalmi ideológia, pillanatnyi politikai vagy anyagi megfontolás. És aki felhívja a figyelmet, hogy ezt vagy azt a kijelentést talán pont fordítva kéne érteni, urambocsá viccesen, az is ellenséggé válhat. Az ember mosolygó fejecskéket tesz mindenhova, nehogy komolyan vegyék. Vagy inkább hallgat. Szóval most, amikor ez a vers már tizenöt éves, inkább az az érzésem, hogy lassan az iróniát kell menteni. Sőt, talán még a gúnyt is: szükség lehet okos, metsző, pontos gúnyra is, és ahhoz derűs, anarchisztikus bátorságra.

Megjelent: Kemény István Állástalan táncos
Magvető Kiadó, 2025. Könyvhét